

De eerste gemeentehuizen van Ekeren

Inleiding

We zijn er zo aan gewend dat we ons nauwelijks kunnen voorstellen dat er een tijd was dat Ekeren geen gemeentehuis had.

En toch: vóór het jaar 1861 had Ekeren geen eigen gemeentehuis.

In dit artikel bekijken we waar er door het gemeentebestuur dan wel werd vergaderd, waar vervolgens ons eerste gemeentehuis tot stand kwam en waar daarna het tweede gemeentehuis zich bevond.

Beide gebouwen bestaan nog steeds en hopelijk blijft dat zo.

Waar het gemeentebestuur vergaderde vóór 1861

Op de onderstaande foto ziet u rechts de woning St.-Joris.

In 1571 werd door het gemeentebestuur vergaderd in het woonhuis St.-Joris. Mogelijk werd daar een kamer gehuurd voor de zittingen van het gemeentebestuur ('s Heerencamer '). We weten dat dankzij het *Fonds Kanora nummer 39*, dat raadpleegbaar is in het documentatiecentrum. Daarin wordt onder andere verwezen naar *Rijksarchief Antwerpen Schepenregister 1564-1577 nr. 175 fol. 167* waar in een akte van 10-10-1571 staat: 'gecompareert (vergaderd) tot Eeckeren in Sint Joris'.

DAN C12-42: woningen De Hert (links) en St.-Joris (rechts) rond 1920. Uiterst links: de Tramstatie, een gebouw dat er nog steeds staat nadat het, dit keer met verdieping, opnieuw werd opgebouwd na een ongeval in 1910 met een ontspoorde stoomtram.

In Rijksarchief Verzameling Ekeren nr. 547 'Rolle van Eeckeren int Hessenhuys' vond Hendrik Kanora voor de jaren 1598 en 1603 een verwijzing naar 'sHeerencamer' te Ekeren. Het gemeentebestuur van Ekeren vergadert dan in het Hessenhuis te Antwerpen. Het dorp lag verlaten, geplunderd en verbrand wegens de oorlogsomstandigheden rond de val van Antwerpen (1585).

In Rijksarchief Resolutieboek schepenen Ekeren 1611-1634 en bundel 49 Dorpsrekeningen wordt op folio 45-46 gemeld dat anno 1632 een bedrag werd betaald aan de weduwe van meester Wijbrecht Fijens, secretaris alhier, over een 'jaer caemerhuere in haeren huys genaemt De Croone alhier alwaer men de wettelijke vergaederinge is doende ende houdende'. Ook in de periode 1633-1794 werd kamerhuur betaald in De Kroon.

Herberg De Croone ligt aan de overzijde van de Markt links naast wat later het eerste Ekerse gemeentehuis zou worden.

DAN C9-43: herberg De Kroon rond 1910 is het tweede huis van links waar het gemeentebestuur lange tijd een kamer huurde om te vergaderen. De oorspronkelijke herberg De Kroon was veel groter, maar het rechterdeel werd door het gemeentebestuur gekocht om voldoende ruimte te hebben voor een nieuw te bouwen echt gemeentehuis. In de Franse tijd, in 1796, werd het secretariaat tijdelijk overgebracht naar huize Cuylen aan de Veltwijcklaan bij de kerk.

Het eerste gemeentehuis 'De Trapkes'

Het meest opvallende gebouw aan de Markt is ongetwijfeld het gebouw met de trappen en de voorgevel met opvallend driehoekig fronton met wapenschild uit 1861.

De architectuur van het gebouw wordt beschreven in

<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/11373> en dat hoeven we hier natuurlijk niet te herhalen.

We zijn meer gericht op de ontstaansgeschiedenis van het eerste gemeentehuis van Ekeren.

Gelukkig zijn er in het documentatiecentrum (DAN) bronnen genoeg om dit verhaal te kunnen schrijven. We verwijzen naar de bronnenlijst aan het einde van dit artikel.

DAN C2-36 vóór 1911 toen de stompe toren van de Sint-Lambertuskerk werd vervangen door een torenspits.

De ontstaansgeschiedenis van het eerste gemeentehuis van Ekeren.

Op de plaats van ons eerste gemeentehuis stond voor 1861 het huis De Zon. Dit huis en een deel van herberg De Kroon werden gekocht om daar het nieuwe gemeentehuis te kunnen bouwen.

In 1829 constateert burgemeester Kannekens, kasteelheer van Veltwijck, dat Ekeren toch dringend een gemeentehuis nodig heeft wegens een gebrek aan goede vergaderruimte en ruimte voor archieven en blusmiddelen. Men wilde met het gemeentehuis graag goed centraal zitten en nu deed zich een gunstige gelegenheid voor wegens de openbare verkoop van een huis van de erfgenamen Ullens in het midden van de Markt. De gemeente heeft op het huis geboden maar het was helaas te duur en werd gekocht door de heer Bordinckx, vrederechter te Ekeren. Deze man speelde ook een rol bij het ontstaan van het domein Hof De Bist. Bordinckx wilde het voorhuis wel aan de gemeente verhuren maar het achterhuis niet. Bovendien zouden op kosten van de gemeente nog verbouwingen moeten gebeuren. Het voorstel van huur werd afgewezen. In 1831 kreeg de gemeenteontvanger 'verdieren uit huys staende nevens dat genaemd De Kroon op de Plaets alhier en door den heer J. C. Bordinckx gekocht'. Rechts van het nieuwe gemeentehuis aan de kant van de Markt staat herberg 'In de Victoria' van weduwe Bordinckx (Leontina Pipien, echtgenote Victor Bordinckx) met huisnummer 21 en met een oppervlakte van 339 m². In 1911 werd dit laatste huis trouwens openbaar verkocht aan Frans Thys herbergier. Op die plek staat sinds het midden van de jaren 1960 apotheek Laporte.

Daarmee was het probleem voor het gemeentebestuur natuurlijk niet opgelost maar gelukkig kwam er een tweede mogelijkheid om te komen tot een eigen gemeentehuis.

Een tweede kans

In 1837 wilde men het schoolgebouw bij de kerk veranderen en er een gemeentehuis van maken. De raad was voor die gedachte gewonnen, maar de hogere overheid keurde dit niet goed wegens onvoldoende hoogte van de vertrekken en andere problemen. Men besloot in 1839 om van de plannen af te zien en een huis op de markt te huren van de erfgenamen Mertens om er een gemeentehuis van te maken.

Intussen was de heer Bordinckx schepen geworden die nu namens de gemeente mocht onderhandelen over de huur van het huis op de Markt van de familie Jacobus Martinus Mertens. De gemeenteraad keurt dit plan goed, maar het commissariaat Antwerpen wijst op de hoge prijs van de huur.

Eindelijk een oplossing: Ekeren krijgt een eigen gemeentehuis

Op de gemeenteraad van 28 maart 1859 wordt besloten om voor de oprichting van een gemeentehuis op de 'Groote Markt' huizen aan te kopen van Adrianus Schrauwen, herbergier in De Kroon, en Joannes Van Riel huidvetter. Het eerste huis werd bewoond door de eigenaar en het tweede door huurders.

Reeds op 4 april 1861 was een akkoord gesloten tussen Adrianus Schrauwen aan de ene kant en F.E. Harrewijn burgemeester, Alphonse Van Delft gemeenteraadslid en Jacobus van Tichelt vrederechter aan de andere kant.

Pas op 18 oktober 1861 komt de goedkeuring middels koninklijk besluit van Leopold II om de geplande huizen aan te kopen.

In 1861 volgt ook de aanbesteding voor de bouw van een gemeentehuis met ruimte voor het vredegerecht en voor een gevangenis.

Op 20 januari 1862 wordt voor notarissen Fr. Jac. Tillieux en Gerardus J.A. Van Hissenhoven te Ekeren een akte verleden waarbij de gemeente het eigendom koopt van Maria Buscop, weduwe van Joannes Van Riel, en van Maria Van Riel, weduwe van Joannes Hermans en intussen in tweede huwelijk getreden met Josephus Wouters. Het eigendom is een huis met aanhorigheden, werf, stalling, washuis te Ekeren op de Markt groot 215 m², palende noord aan de weduwe Bordinckx, oost aan de Markt, zuid aan Adrianus Schrauwen en west aan het Steenstraatje. Op 20 januari 1862 verschenen voor dezelfde notarissen Adrianus Schrauwen herbergier en Fr. Harrewijn burgemeester en Petrus Verbraecken secretaris. De gemeente kocht het noordelijk deel van het huis met grote werf, stal, schuur en aanhorigheden, zijnde een herberg genaamd De Kroon staande op de Markt te Ekeren met een grootte van 184 m², palende noord aan de weduwe Van Riel, oost aan de Markt, zuid aan de verkoper en west aan het Steenstraatje. De provinciale bouwmeester Gife is de ontwerper van het nieuwe gemeentehuis. De gemeente ging akkoord met het plan Gife. Het ging om een bouwgrond van 7,60 m breed en 34 m diep voor 3.500 frank (= huis Van Riel) en 6,9 m breed en 34 m diep voor 8.000 frank (= deel van De Kroon). De gemeente bouwt een façade van 5,10 m breed bij een hoogte van 7,5 m. Er komen drie gevangenissen en een verblijf voor de veldwachter in de kelder, een grote trap naar de eerste verdieping en een kleine trap van de zolder tot de kelder.

Een volgend probleem

De aannemer stond echter voor een onverwachte moeilijkheid. Men moest 2 meter diep graven om vaste grond te vinden voor het leggen van de fundering van de gevel. Er moesten voorzorgen genomen worden om instorting bij de burelen te voorkomen. Het gebouw was mede daardoor later klaar dan verwacht. Op 3 januari 1863 kon Gife de gouverneur melden dat het gebouw op 29 januari 1863 provisorio aanvaard kon worden.

Aan de kant van de Steenstraat werden huisjes, stal en schuur verhuurd vanaf 1 januari 1863. In 1885 werd de woning van de veldwachter verbeterd.

Gemeentehuis DAN C12-45-1906.

Het tweede gemeentehuis: het Hof van Mertens alias De Gulden Poort

Inleiding

Ook op de architectuur van dit tweede gemeentehuis gaan we niet in want het kasteeltje Hof van Mertens of De Gulden Poort is beschreven in

<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/11389>. Het is natuurlijk wel opvallend dat het kasteel een totaal andere, en eigenlijk oudere, bouwstijl heeft als het eerste gemeentehuis, terwijl het later is gebouwd. We gaan hier vooral in op de geschiedenis van dit tweede gemeentehuis.

Het tweede gemeentehuis

Wegens ruimtegebrek verhuisde het gemeentehuis in 1920 naar De Gulden Poort of Hof van Mertens. Dit gebouw heeft 10 jaar dienst gedaan als gemeentehuis tot het ook te klein werd voor onze groeiende gemeente.

In 1929 kocht de gemeente het kasteel Veltwijck waar het Districthuis nog steeds gevestigd is.

In tegenstelling tot het eerste gemeentehuis werd De Gulden Poort niet als gemeentehuis gebouwd maar als woning voor de familie Mertens - Dumortier.

DAN Koker 93 Fonds De Weerdt. De kaart dateert van voor 1920 dus voor de aanleg van de De Beukelaerlaan. Let op de uitgang langs de Steenstraat.

DAN C2-28-1908: let op de vijver die ook op de bovenstaande kaart staat.

Het domein De Gulden Poort, met adres Veltwijcklaan 1, behoorde oorspronkelijk toe aan de familie Cuylen. De geschiedenis van die familie wordt beschreven in DAN: Fonds Kanora nr. 6, 14 en 225. Het gaat om een familie met veel aanzien in het dorp en mede door deze familie kwam het eerste bejaardenhuis in de Kloosterstraat tot stand (DAN: Kerkelijke geschiedenis van Ekeren door pastoor Goetschalckx blz. 232). Emmanuel Cuylen - del Marmol was in de Franse tijd maire (burgemeester) van Ekeren in de periode 1807-1811. De familie Cuylen verbleef vaak in Brussel en was zeer invloedrijk getuige de vervulde functies van schepen, burgemeester, schout en raadspensionaris van Antwerpen, substituut procureur generaal van Brabant en voorzitter van het Hooggerechtshof in Brussel. Al in 1740 was de familie eigenaar van een buitenverblijf bij de kerk in Ekeren. Voor Ekeren leverde de familie een stichtend lid van de Mussengilde in 1803, een erelid bij de harmonie Labore et Constantia en een commandant van de nachtwacht.

Het domein Van de Put

In 1874 kocht weduwe van de Put - Heirman het eigendom van de familie Cuylen. Een deel van dat domein werd verkocht en in 1884 werd door Clement Mertens, een rijke Antwerpenaar maar wel afkomstig uit Ekeren, een nieuw kasteel gebouwd. In de achtergevel boven de eerste verdieping zien we nog een witte steen met de letters C-M van deze eerste eigenaar. Clement Mertens werd te Antwerpen geboren als zoon van advocaat J. Mertens en M. Sneyders. Het hof Mertens - Dumortier droeg de naam De Gulden Poort wat mogelijk een verband had met de uitgang in de Steenstraat op de plaats De Guldenbergh waar zich Het Gulden Huys bevond. In 1920 werd het eigendom Van de Put aangekocht door de beheerders van De Beukelaer's Fabrieken met het doel om er een villapark op te richten. Dit consortium kocht eveneens het hof Mertens - Dumortier vlak naast de bezittingen Van de Put. In 1920 kocht de gemeente Ekeren van de beheerders het gedeelte langs de Veltwijcklaan waarop de kastelen Van de Put en Mertens stonden. Het kasteel Mertens werd gemeentehuis van 1920 tot 1930.

DAN C2-29 van vóór 1933 toen Eeckeren voortaan Ekeren werd.

Clement Mertens en ons tweede gemeentehuis

Clement Mertens werd geboren te Antwerpen in 1847 en werd begraven te Ekeren in de grafkelder van de familie Mertens aan de noordkant van de Sint Lambertuskerk in 1910. Hij was industrieel en huwde in 1874 met Helena Dumortier die stierf in 1919. Clement Mertens stamde uit een invloedrijke familie.

Zijn oom Petrus Josephus Mertens was in de jaren 1837-1848 burgemeester van Ekeren en zijn overgrootvader Jacobus Mertens was er eind achttiende eeuw notaris. Het buitenverblijf dat Clement Mertens liet bouwen was een kasteeltje met een groot park, dat achter de kerk doorliep tot aan de Steenstraat. De vijver, die duidelijk te zien is op bovenstaande blauwdruk, lag achter de huidige huizen van de Frans Harrewijnlaan, waar de tuinen lager liggen dan de straat. De naam "De Gulden Poort" stond boven de metalen toegangspoort aan de kant van de Veltwijcklaan. In 1920 werden de beide kastelen Mertens en Van de Put gekocht door het Ekers gemeentebestuur. In het Hof Van de Put was nog een aantal jaren de vaktekenschool gevestigd maar het Hof van Mertens werd ons tweede gemeentehuis. In 2015 werd het Hof van Mertens, 1596 m² groot, verkocht.

Voor wie er meer van wil weten:

Polderheem 1980 -1: Het weten waard inhuldiging gedenkteken gesneuvelden 1930.

Polderheem 1983-2: Staf De Meyer - Tribulaties omtrent een Ekers gemeentehuis.

Heemkring Jaarboek 1993: J. Goolenaerts - Genealogie en Heraldiek van de Familie Mertens te Ekeren.

Heemkring Jaarboek 1998: Staf De Meyer - Het eerste Ekers gemeentehuis.

Heemkring Jaarboek 2011: Wim D'hooge - Café's en herbergen in Ekeren in de periode 1900-1965.

Contactblad Heemkring 1991-2.

Contactblad Heemkring 1998-2.

Paul Arren - Van Kasteel tot Kasteel deel 9.

F. Bresseleers & H. Kanora - Portret van Ekeren 1973/1994.

Ad van Oeffelen - vrijwilliger DAN